

Intenzív felzárkózás?

A nyelvi előkészítő program vizsgálata

Az Európai Statisztikai Hivatal legújabb felmérése szerint (Eurostat, 2009) jelenleg a középiskolások 60 százaléka tanul két idegen nyelvet, míg a felnőtteknek csak 28 százaléka beszél két nyelven. A magyar társadalom nyelvtudása messze elmarad a többi európai országtól. A 25–64 év közötti felnőttek háromnegyede nem beszél semmilyen idegen nyelven. Ez messze a legrosszabb eredmény Európában, az előttünk álló portugáloknak is legalább a fele beszél valamilyen idegen nyelvet. A nyelvismeret terén Norvégia áll az élen, a felnőtt népesség háromnegyede beszél legalább két idegen nyelven.

Bevezetés

Biztathatnánk magunkat azzal, hogy legalább a felnövekvő nemzedék már európai szintű nyelvtudással kerül ki az iskolapadból, de az adatok sajnos erre rációznak. A következő tábla azt mutatja, hogyan alakul az Unióban a középiskolások nyelvtanulása. Miközben Európában egyre általánosabbá válik a két idegen nyelv tanítása, addig hazánkban az európai átlagnál csaknem 20 százalékkal kevesebben tanulnak két nyelvet. Nálunk rosszabb helyzetben csak a mediterrán országok és az angol anyanyelvű országok vannak.

Felvetődik a kérdés, hogyan lehet ezt a lemaradást csökkenteni. Az oktatási tárca az ezredfordulót követően kiemelt ágazatként kezelte a nyelvtanulást. Ennek keretében 2004-ben indult a nyelvi előkészítő program, melynek célja az volt, hogy a tanuló tanulmányai végén emelt szintű nyelvi érettségit tehessen, valamint kialakuljon az idegen nyelv tanulásával kapcsolatos kedvező motivációja, és képessé váljon az önálló nyelvtanulásra, ismereteinek továbbfejlesztésére. A nyelvi előkészítőn tanulók középiskolai képzése öt évre módosult.

Az első évben 407 iskola csaknem 12 ezer diákja kezdte meg tanulmányait a nyelvi előkészítő évfolyamon (NYEK). Az iskolák pályázati úton kerültek kiválasztásra. A nyelvi előkészítő program tanulói a középiskolai normatív támogatás mellett kiegészítő támogatásra is jogosultak. (1) Az Oktatási és Kulturális Minisztérium nyilvántartása szerint 2005-ben tovább bővült az iskolák száma, összesen 431 intézményben indult nyelvi előkészítő évfolyam. Az Oktatásért Közalapítvány által támogatott kutatásunk célja annak elemzése, hogy milyen iskolák és milyen társadalmi háttérrel rendelkező diákok profitálnak leginkább a programból. A vizsgálat során 200 iskolát kerestünk meg. (2) Az intézményekben kérdőíves adatfelvételre került sor az iskolaigazgatókkal, strukturált mélyinterjúkat készítettünk a nyelvi program vezetőivel és kérdőíves adatfelvételt végeztünk a nyelvi előkészítő programban tanulókkal, illetve az iskola egyéb képzési programba járó diákjaival. (3)

Elemzésünk arra vállalkozik, hogy bemutassa a nyelvi előkészítő évfolyamot indító iskolák első három évének tapasztalatait, fejlesztési lehetőségeit.

1. táblázat. Nyelvtanulás a középiskolások körében, 2007 (%)

Ország	Nem tanul idegen nyelvet	Egy idegen nyelvet tanul	Két idegen nyelvet tanul	Leggyakoribb tanult idegen nyelv
EU**	6,4	33,4	60,1	angol
Belgium	0,9	10,6	88,5	angol
Bulgária	0,4	22,7	76,9	angol
Csehország	0,0	0,0	100,0	angol
Dánia	0,0	39,2	60,8	angol
Németország	:	:	:	angol
Észtország	0,5	2,1	97,4	angol
Írország	18,8	73,0	8,2	francia
Görögország	1,4	91,8	6,9	angol
Spanyolország	3,9	67,8	28,3	angol
Franciaország	0,0	10,0	90,0	angol
Olaszország	1,5	73,9	24,6	angol
Ciprus	:	:	:	angol
Lettország	1,5	22,7	75,9	angol
Litvánia	1,0	42,8	56,2	angol
Luxemburg	0,0	0,0	100,0	angol/francia/német
Magyarország	1,0	57,2	41,8	angol
Málta	3,0	59,9	37,1	angol
Hollandia	0,0	0,0	100,0	angol
Ausztria	1,5	22,4	76,1	angol
Lengyelország	0,8	19,9	79,3	angol
Portugália	:	:	:	:
Románia	0,0	7,9	92,1	angol
Szlovénia	1,4	0,4	98,3	angol
Szlovákia	0,0	1,7	98,3	angol
Finnország	0,0	0,2	99,8	angol
Svédország	0,0	8,4	91,5	angol
Anglia	51,4	42,5	6,1	francia
Horvátország	0,0	10,1	89,9	:
Izland	14,5	22,2	63,4	angol

Forrás: Eurostat, 2009.

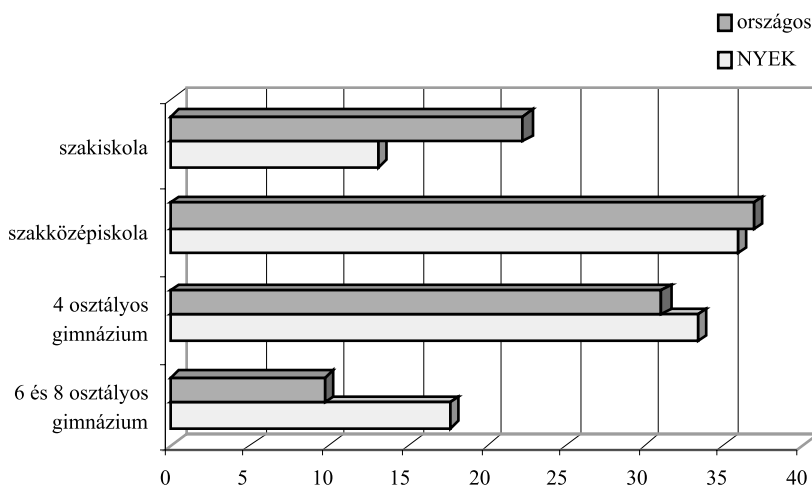
Az iskolák jellemzői

A nyelvi előkészítő évfolyamot indító iskolák képzési programok szerinti elemzése azt mutatja, hogy a nyelvi előkészítő programot elsősorban a magasabb presztízsű középiskolák vezették be. Körükben az országos átlagnál magasabb a 6, 8 osztályos gimnáziumok aránya.

A magasabb presztízs a szakközépiskolák esetében a tanított szakmában nyilvánul meg. A nyelvi előkészítő képzést bevezető szakközépiskolák között sokkal több a magasabb presztízsű – közgazdasági, kereskedelmi, humán – szakmákat oktató iskola, míg az alacsonyabb presztízsű szakmák (ipar, mezőgazdaság) alulreprezentáltak.

Azt is megvizsgáltuk, hogy milyen személyi feltételekkel rendelkeznek a nyelvi előkészítő évfolyamok. Az iskolák többi osztályában tanítókhöz képest a nyelvi előkészítő évfolyam pedagógusai jellemzően a fiatalabb korosztályokhoz tartoznak. Képzési típus szerint a szakközépiskolai és a gimnáziumi tanárok életkori összetétele kiegyenlítettebb, a két képzés között alig van különbség. Mivel a szakközépiskolákban átlagosan magasabb az idősebbek aránya, így a szakközépiskolai képzésben jellemzőbb, hogy a nyelvi előkészítőn fiatalabb tanárok oktatnak.

1. ábra. Képzési programok aránya a nyelvi előkészítő programban részt vevő iskolák között

2. táblázat. Szakmacsoportok szerint a tanulói létszámok aránya (%)

Szakmacsoport	Országos arány	NYEK arány
Egészségügy, szociális szolgáltatások, oktatás, művészet	14,6	30,9
Kereskedelem, marketing, üzleti adminisztráció	14,9	24,5
Közgazdaság, ügyvitel	7,9	12,2
Vendéglátás, idegenforgalom	12,3	10,3
Ipar	29,1	10,1
Informatika	7,5	7,3
Mezőgazdaság, élelmiszeripar	7,7	3,1
Egyéb szolgáltatás	6,0	1,6
Összes tanuló	164154	673

Forrás: NYEK, Tanulói kérdőív, 2007.

3. táblázat. A tanárok életkori megoszlása a nyelvi előkészítőn (átlagos arány, %)

Képzési program	30 év alatti	30–50 év	50 év feletti	Összesen
Gimnázium	15,3	61,3	23,3	70
Szakközépiskola	14,8	63,9	21,1	79
Átlag	15,0	62,7	22,1	149

Forrás: NYEK, Igazgatói kérdőív, 2007.

Az iskolák gondosan megválogatták a nyelvi program tanárait, és igyekeztek minél felkészültebb pedagógusokat kiválasztani. Ezt támasztja alá az is, hogy a nyelvi előkészítő évfolyamon tanítók körében több az egyetemi végzettséggel rendelkező tanár (78,5 százalék), mint az iskolák egészében (74 százalék).

Képzési profil szerint ugyanazt a különbséget figyelhetjük meg, mint az iskola egészében: a gimnáziumokban magasabb az egyetemet végzett tanárok aránya a nyelvi programban is, viszont az iskola egészéhez képest még nagyobb ez a különbség. Vagyis a gimnáziumokban fontosabb szerepet játszott a tanárok kiválasztásában a magasabb végzettség. Ugyanakkor a szakközépiskolák között nincs jelentős eltérés a tanárok végzettségét illetően, vagyis a nem elit szakmákat oktató szakközépiskolák is ügyelnek arra, hogy minél kvalifikáltabb tanárok kerüljenek a nyelvi programba.

4. táblázat. A tanárok végzettsége a nyelvi előkészítő évfolyamon tanítók körében (átlagos arány, %)

Képzési program	Egyetemi végzettségük aránya	Összesen
Gimnázium	85,5	70
Szakközépiskola	72,2	79
N %	78,1	149

Forrás: NYEK, Igazgatói kérdőív, 2007.

A nyelvi program színvonalát emelheti az anyanyelvi tanár foglalkoztatása. (Habár egy korábbi kutatás nem tudta egyértelműen bizonyítani az anyanyelvi tanárok jobb eredményességét [Nikolov, 2007]). Azt tapasztaltuk, hogy csak az iskolák egyharmadában foglalkoztatnak anyanyelvi tanárt. Alkalmazásuk attól függ, hogy milyen szolgáltatásai vannak az iskolának. Azokban az iskolákban, ahol két tanítási nyelvű oktatás is folyik, nagyobb valószínűséggel áll rendelkezésre anyanyelvi tanár, mint ahol nincs ilyen képzés.

A nyelvi program oktatóinak kiválasztásáról interjúalanyaink is nyilatkoztak. Eszerint a tanárok kiválasztásánál több szempont érvényesült.

Minden iskolában fontos szerepet játszott, hogy a tanárok rendelkezzenek szakmai tapasztalattal, viszont készek legyenek az új módszerek elsajátítására is.

Az intézmények egy része úgy véli, hogy a színvonalasabb és sokrétűbb oktatást az biztosítja, ha egyszerre több tanár is részt vesz az oktatásban. (Ennek hatékonyságát bizonyította Nikolov [2007] kutatása is.) Sőt olyan iskolák is akadtak, ahol a tanári munkát külön lektor értékelte. Ez a módszer azonban szoros együttműködést igényel a tanároktól. Akadnak olyan iskolák, ahol nem tudták megvalósítani ezt az együttműködést, és emiatt csökkentették az előkészítőn tanítók számát, illetve olyan iskola is van, ahol csak egyetlen nyelvtanár tanítja a diákokat. Sok iskola évenként, tapasztalatainak megfelelően változtatja a tanárok számát és összetételét.

Az iskolák arra is törekszenek, hogy ne csak egyetlen közösség oktassa a nyelvi előkészítő osztályokat, hanem évente változzanak a nyelvtanárok. Ennek oka, hogy egyes iskolákban a nyelvi előkészítő osztályokban vannak a legjobb tanulók és a legkönnyebben taníthatók is, így a tanárok számára nagyobb sikerélményt ad. A tanárok rotációjával pedig mindenkire sor kerülhet.

„Nálunk 12 órában megy a nyelv, és ezt legalább 3 tanár tanítja. Amikor volt lektor, akkor 4. Neki volt egy ügynevezett társalgási órája.

Tehát ennek a 3 embernek együtt kell dolgoznia, az egy nagyon fontos szempont, hogy ez a 3 ember nagyjából hasonló gondolkodású és stílusú legyen, de legalábbis együttműködésre képesnek kell lenniük.

A másik nyilván óraszámprobléma, ez az iskolavezetésnek egy örök problémája és feladata, hogy nagyjából egyenletesen ossza el, mindenkinek az óraszámra meglegyen. Nem biztos, hogy fontossági a sorrend, amit mondok. A harmadik – nyilván a programra is választunk embert, úgy szoktuk, hogy ki tudná ezt nagyon jól csinálni, változtassunk-e a tavalyi évhez képest valamit, és hogy ez a három részterület nagyjából: egyik a tankönyv, viszi a tankönyvet az osztályfőnök, aki az egyik angoltanár, a másik két ember pedig – az egyik valamilyen fajta szókincsbővítéssel, tematikus dolgokkal szokott játszani, a harmadik pedig valamilyen országismeret, kultúra – mikor éppen mi, 2-3 évről beszélhetünk, ezek nem olyan különleges dolgok. [...]

Hogy azért legyen nyalóka mindenkinek. Jusson sikerélmény.

Nálunk az oktatásban sávós rendszer van, egy évfolyamnak egy időpontban vannak az órái, és szint szerint vannak beosztva a tanulók. Vannak gyengébb csoportjaink és jobb csoportjaink. Azt is próbáljuk úgy elosztani, hogy minden kollégának legyen ilyen is, meg olyan is, ezt már megszoktuk.” (gimnázium, Budapest)

„Minden osztályban 3 tanár tanít, első évben úgy osztottuk szét, hogy 6–6–3, a 15 órát. A másodéven módosítottuk, 5–5–5 óra, úgy döntöttünk, ez egy picit jobb lesz a gyerekeknek. Hangsúlyoztuk minden tanárnak, hogy egységesen teljesíteni kell, nem úgy, hogy a 6 órás tanárnál egy kicsit erőteljesebben, a 3 órásnál meg lazítunk. Először azon gondolkodtunk, hogy szétosztjuk: konkrétan valaki csak kommunikációt tanít, valaki csak nyelvet. De aztán ami konkrétan megvalósult, az, hogy kétféle tankönyvből

tanítunk, és az egyik, amit két tanár tanít, a nyelvi, kommunikációs készségek és a nyelvtan, a másik könyvünk, amit szintén egy külön tanár tanít, az elsősorban az íráskészséggel foglalkozik.

– Mennyire volt eredményes ez a megosztás, illetve az ötlet?

– Jó volt, a tanárok közti együttműködésen múlik ez, tehát eleve úgy osztjuk szét az órákat, minden évben nyáron, amikor a tantárgyi megosztás van, olyan tanárokat választunk, akik eléggé lojálisak egymáshoz és kellőképpen együtt tudnak működni.” (szakközépiskola, Budapest)

„Fiatalok, agilisak, a legmodernebb továbbképzéseken vesznek részt. Szívesen rájuk bízunk a feladatot, lévén, hogy ez egy kihívás volt az iskola számára. Céltudatosak és szívesen vállalták.” (gimnázium, szakközépiskola)

„Az első nyelvi előkészítő évfolyam csoportjaiban tanító kollégákat a munkaközösség-vezetők javaslatát figyelembe véve én [az igazgató] választottam ki. Pontosabban a »fő tárgyakat« tanítóknál vettem részt a kiválasztásban, úgymint: angol nyelv, informatika, tanulásmódszertan. Tapasztalt, nagy tudású tanárok kerültek be a teambe.” (gimnázium, kisváros)

A nyelvtanárok többsége örült a lehetőségnek, mivel úgy ítélik meg, hogy a NYEK-program szakmai kihívás számukra, amely jelentős sikerélménnyel is jár.

„Mi a NYEK-et rögtön az elején elkezdtük. Angol és német a két fő nyelvünk. Az első évben a kiválasztásuk az volt, hogy heti 9–9 órában tanítjuk az angolt és németet. Az első évben 3–3 kolléga tanított, azóta módosítottunk, most két-két kolléga viszi az első évet. Az első év indulásakor már működött az iskolában egy középfok nyelvi alapítvány, ahol tapasztalatokat szereztünk annak kapcsán, hogy milyen jó dolog az, hogy emelt óraszámban tanulják a gyerekek a nyelvet. Jómagam már a Középfok Nyelvi Alapítványban is tanítottam, ezért is szorgalmaztam, mert láttam a fantasztikus eredményeket. Így rám esett a választás, két kolleginával kezdtük el az angolt. Németben is hárman tanítottak. Az első év tapasztalata az volt, hogy három ember soknak bizonyult. Két ember jobban tud egymással összehangolódni. Nagyon jól tudunk együtt dolgozni. Jobban be lehet osztani a témaköröket, a nyelvtani felkészítést, kommunikációs dolgokat. Felmenőben pedig egy kolléga viszi tovább: 10., 11., 12., és így tovább.” (gimnázium, főváros)

„Amikor először indult ez az osztály, a tanárok közül igyekeztünk azokat a kollégákat kiválasztani, akik a legváltozatosabb módszereket alkalmazták, tehát a jobbakat. Nálunk egy-egy tanár tanítja a nyelvi előkészítőket, heti 14 órában. Mellé próbáltunk jó informatikatanárokat keresni, mert ez a két tárgy a lényeges.” (szakközépiskola, megyeszékhely)

„Mi azt a módszert választottuk, hogy nem egy, hanem három kolléga tanította a 15 órát. 15 órában tanítjuk az idegen nyelvet és csak egy nyelvet tanítunk.” (gimnázium, város)

A nyelvi program értékelése

Az iskolaigazgatók szerint a nyelvi előkészítő képzés bevezetésének legfőbb oka az volt, hogy javítsák az iskolában a nyelvoktatás színvonalát (88 százalék). A színvonal emelését a szakközépiskolák fontosabbnak értékelik, mint a gimnáziumok. Emellett azonban az sem elhanyagolható, hogy a vezetők több mint egyharmada (37 százalék) így akarta az iskolába jelentkezők számát növelni, és közel hasonló azon iskolaigazgatók aránya is (30 százalék), akik a jelentkezők felkészültség szerinti összetételének javulását a program indításától.

A nyelvi előkészítő program vezetőivel készített strukturált interjúban részletesebb képet kaphatunk arról, milyen előzményei voltak az iskolákban a nyelvi programnak, illetve miért döntöttek a képzés bevezetése mellett. Azt tapasztaljuk, hogy a programban részt vevő iskolák helyzete, presztízse igen eltérő, így motivációikban is számottevő különbség tapasztalható. Vannak olyan iskolák – főként városi gimnáziumok, ahol komoly hagyományai voltak a nyelvi képzésnek, illetve általában az innovációnak. Sokan közülük a nyelvi tagozat helyett és a két tanítási nyelvű osztályok mellett indították a nyelvi előkészítő osztályokat.

„Tagozataink vannak, ez fontos is, mert a nyelvi előkészítő az angol tagozat helyére lépett be. Itt egy kicsit a finanszírozáshoz tudok kapcsolódni, bár sokat nem tudok róla. Azt tudom, hogy a kerületben csak a mi iskolánkban engedélyezték, 3 éve, amikor megindult, és úgy tűnik, ez volt a feltétele, hogy ne plusz osztályként induljon, hanem volt egy angol – informatika feles tagozatunk, és annak helyére lépett be.” (gimnázium, Budapest)

„Két tanítási nyelvű idegenforgalmi osztályaink első perctől kezdve vannak, ebből kifolyólag az első lehetőség, ami felmerült, a nyelvi előkészítő osztályra kapva kaptunk az alkalmon, mert nekünk ebben van tapasztalatunk, illetve hagyományaink.” (szakközépiskola, Budapest)

„A nevelőtestületünk innovatív, mindig is hajlandóságot mutatott új programok bevezetésére. A hagyományos gimnáziumi képzés mellett bekapcsolódtunk a hátrányos helyzetű tanulók Arany János Tehetséggondozó Programjába, van két tanítási nyelvű (angol) tagozatunk, elsők között vezettük be a NYEK-es évfolyamot. A felsorolt öt évfolyamos képzési formáink mellett a nagy hagyományokkal rendelkező négy osztályos gimnáziumi csoportjainkat is tovább vesszük.” (gimnázium, kisváros)

Az oktatási tárca nem szabályozta a nyelvi előkészítő évfolyamok működését, csak ajánlásokat fogalmazott meg. Ilyen ajánlás volt az is, hogy legalább két nyelvet tanítsanak az iskolák. Ez azonban csak elképzelés maradt, csupán az iskolák hat százalékában tanítanak egy csoportban két idegen nyelvet. A tanulók nyelvi fejlődését felmérő vizsgálat szerint semmilyen negatív hatása nincs a két nyelv tanításának, azok a tanulók sem teljesítenek rosszabbul, akik egyszerre két nyelvet is tanulnak. Mivel az iskolák felében egyébként is csoportbontással két idegen nyelvet tanítanak, így mind a személyi, mind a tárgyi feltételek is rendelkezésre állnának a két idegen nyelv oktatásához.

„Ettől egyértelműen a nyelvi képzés erősítését vártam, és ez be is váltotta az előzetes várakozásokat. Már az első évben, mindjárt a kilencedik év végén, 13 fő tett sikeres nyelvvizsgát, és most a tanév végén már mindenkinek meglesz az érettségije is meg a nyelvvizsgája is.

Három évvel ezelőtt kapcsolódott be az iskola a nyelvi előkészítő programba. Éppen a nyelvi képzés erősítése volt a cél. Előzménye az volt, hogy néhány évvel korábban már indítottunk egy nyelvi speciális osztályt, ami annyit jelentett, hogy magasabb óraszámú tanítottuk az idegen nyelvet.” (szakközépiskola, megyeszékhely)

Az iskolai programkínálat, a szolgáltatások fejlesztésének legfőbb mozgatórugója azonban inkább a kényszer, a talpon maradás volt. Hiszen a nyelvi előkészítő bevezetésével az alacsonyabb presztízsű gimnáziumok és szakközépiskolák egy része tartósan biztosítani tudja a gyereklétszámot.

„Feltétlenül pozitívum, hogy nagyobb arányban maradnak helybeli tanulók a NYEK-es osztályban, mint ennek bevezetése előtt. Tehát növelni tudtuk a városi tanulólétszám megtartóképességét.” (gimnázium, kisváros)

„Három éve kapcsolódtunk be a programba, és a fő motiváció kettő volt: egyik, hogy az iskoláknak egy ideje kell küzdenie a gyerekekért, ez a demográfiai hullám most lecsengett. A mi iskolánk 87-ben épült, akkor volt egy nagy bumm, 14 iskola épült a fővárosban. Ez már elmúlt, hogy most már figyelnie kell az iskoláknak arra, hogy milyen programokat kínál és abban bízunk, hogy ez egy vonzerő lesz. Ez most 100 százalékosan bejött.” (gimnázium, Budapest)

„Ennek a döntésnek is több lába van. Az egyik legalapvetőbb része az egzisztenciális rész. Iskolapiaci versenyhelyzet van, és az iskolákat a kínálatok alapján választják a szülők, vagy nem választják. És a kínálatban utána kell menni az igényeknek. Mi ezt megpróbáltuk, és nem csak ez volt az újítás, amit megtettünk, hanem azok közül volt egy. Hiszen erre kimagaslóan nagy igény mutatkozik. Ugyanennek a másik oldala az, hogy megvolt hozzá a megfelelő infrastruktúránk, a szakmai felkészültség, a szakem-

bergárda, és ez a két szerencsés körülmény itt egybeesett, és így ez indokolt volt. A kollégák részéről pedig volt egy olyan plusz igény, hogy a szakmai kiteljesedést szerették volna ilyen módon is megvalósítani, kipróbálni magukat, megnézni, hogy ez hogyan működik, milyen lehetőségek vannak benne, hová lehet eljutni.” (szakközépiskola, megyeszékhely)

A program beindítása nemcsak a nyelvi előkészítő évfolyam létszámával emelte az iskola tanulólétszámát, hanem az iskolák azt is várták, hogy az iskola többi képzési programjára is hatással lesz, és a többi osztályban is emelni fogja a jelentkezők számát, így emelkedik az iskola presztízse is, és jobban válogathatnak a jelentkezők közül. Az átlagosnál jobb – magasabb presztízssű, féhérgalléros szakmákat oktató – iskolákban teljesült is ez a várakozás.

„Nemcsak a NYEK-re kapunk több gyereket, hanem esetleg a szülők a többi tagozatra is – jobb lesz az általános hírneve az iskolának, és jönnek a testvérek, ők is ügyesek. Én azt hiszem, akkor még nem gondoltam ebbe bele, de most már egyértelmű, hogy ez működik.” (gimnázium, Budapest)

„Mi közgazdasági szakközépiskola vagyunk, közgazdasági szakmához tartozunk, közgazdasági szakmacsoporthoz. És azért kapcsolódtunk be ebbe a nyelvi előkészítőbe, mert nekünk a középiskolában már nem jutottak annyira jó tanulók nyelvekből, mint korábban, amikor demográfiai csúcs volt, és ezért úgy gondoltuk, hogy egy ilyen nyelvi specialitású osztályunkat átváltjuk egy ilyen nulladikos osztálytípusra, hogy a nyelvi képzésnek mint specialitásnak a jó színvonala megmaradjon az iskolában. Tehát nekünk ez volt a fő motiváló erő, hogy viszonylag jó gyerekeket próbáljunk egy lecsengő típusnak a helyére keresni.” (szakközépiskola, megyeszékhely)

Mivel a legtöbb helyen az iskola saját érdekében ambicionálta a program bevezetését, ezért a tantestületet nem kellett meggyőzni, inkább a fenntartónál kellett lobbizni az iskola érdekében. Nyilván a nagyobb településeken, ahol több középiskola is működik, az iskolák egymással vetélkedtek azért, hogy melyikben induljon nyelvi előkészítő képzés, melyiket támogassa a fenntartó.

„– Ki ambicionálta önöket, honnan jött az ötlet, és ki volt az, aki a legtöbbet tett azért, hogy be is lépjenek ebbe?

– Egyszerre találtuk meg az igazgatónővel, egymást kerestük, én is azért igyekeztem benne, honlapokon, OM stb. Egyszerre találtuk meg, és ő ezt azért levezényelte, átvitte a képviselő-testületen ezt a menedzselés részét. A szakmai részét pedig főleg én vittem.” (gimnázium, Budapest)

Ugyan csak igen kevesen, de akadnak olyan iskolák is, ahol a szociális szempontok is szerepet játszottak a képzés bevezetésében. Néhány szakközépiskola úgy vélte, hogy ez egy vissza nem térő lehetőség a hátrányos helyzetű családok számára, hogy gyermekeik színvonalas nyelvi képzésben részesüljenek.

„– Mikor és miért kapcsolódott be az iskola ebbe a nyelvi előkészítő programba?

– Rögtön az induláskor, tehát ahogy erre első alkalommal lehetőség volt. Először is mert az idegen nyelvi képzést nagyon fontosnak tartjuk. Úgy gondoltuk, hogy ez egy lehetőség arra is, hogy a nyelvi képzésünk színvonalát úgy összességében emeljük. Úgy gondoltuk, hogy ez egy új kínálati lehetőség a környéken lévő diákok számára is, tehát nekik is jobb lehetőségük lesz ezáltal. És az is nagyon sokat számított a döntésben, hogy azért hozzánk általában véve, hát mondjuk úgy, hogy szegényebb gyerekek járnak, akiknek a szülei soha az életben nem tudnak megengedni semmiféle külön nyelvvórárt, de talán még nyelviskolai órát sem, aminek azért az árfolyama alacsonyabb. Így viszont lehetőségük van ezeknek a gyerekeknek heti tizennégy órában nyelvet tanulni.

– Volt-e valamilyen előzménye, például két tanítási nyelvű tagozat?

– Szlovák két tanítási nyelvű tagozatunk van, ahol most érettségiznek, tehát most tizenharmadikosok az első feccseink.” (szakközépiskola, megyeszékhely)

Habár a program indításakor az volt az elképzelés, hogy több nyelvet is tanítanak, általában a nyelvi előkészítőn csak egy nyelvet tanítanak: ez a nyelv az angol. Több intézményben is próbálkoztak más nyelvek oktatásával, de jelentkező hiányában vissza-

tértek az angoltanításra. Az is általános, hogy az oktatás nem kezdő, hanem haladó szinten kezdődik. Ennek oka az, hogy a legtöbb iskola így biztosítja, hogy a tanulók mindenképpen teljesíteni tudják a követelményszintet, vagyis az emelt szintű nyelvi érettségit. Az, hogy később mikor milyen nyelveket tanítanak az iskolában, igen vegyes képet mutat. A gimnáziumi képzésben a német a második legnépszerűbb nyelv, de más nyugati nyelvek közül is válogathatnak a diákok.

„A nyelvi előkészítőben kétféle dolog van most, a legelső évben az osztály fele angolos, a másik fele németes előkészítő lett, és egy nyelvet indítottunk. Ez az én osztályom, ennek osztályfőnöke vagyok. Egy másik kolléganővel.

A második évben ugyanígy, és az idén szeptemberben indult harmadik évvel, ott pedig olaszt próbáltunk. Most terveztük, illetve dolgoztuk ki a jövő évit, amikor is két nyelvet indítanánk, és az egyik az angol lenne, a másik pedig a német.” (gimnázium, Budapest)

„– Milyen szinten kezdik a nyelvtanulást?

– Attól függ, milyen szinttel jönnek az általános iskolából. Mivel nincs semmilyen kritérium, hogy milyen szintű nyelvtudással jelentkezhetnek, tehát az is lehet NYEK-es, aki teljesen kezdő angolból, lehet, hogy németet tanult általános iskolában, és vannak olyanok is, akik már régóta angolt tanulnak.

– Ezt hogy oldják meg egy osztályon belül?

– Ezt a nem NYEK-es osztályban is úgy oldjuk meg, hogy két nyelvi csoport van minden osztályban, és azért igyekszünk őket szint szerint szétválasztani. Van egy szintfelmérő dolgozat, és igyekszünk őket nagyjából egy csoportba tenni. Körülbelül olyan 16 fő egy csoport. Ez a NYEK-es osztályokban is így van.” (szakközépiskola, Budapest)

„Az angolból indítunk egy haladót és egy kezdőt. Angolból elég nehéz nulláról indulni, mert valami bizonyos ismerete mindenkinek van. A haladó pedig egy feltételezett erős 7., 8. osztályos általános iskolai tudásra épít. Nyilván nem teljesen homogén a csapat induláskor. Tehát az első feladat őket egy szintre hozni. A német középhaladó szintről indul, kezdőre nincs igény. Ők egy osztályon belül vannak 35-en. Mindig a C osztály egyharmada a német haladó, és a másik 2/3-a az angol kezdő és haladó. Angolból lehetőség van az átjárásra, tehát szármaly a kezdőben, az átmehet a haladóra, illetve, ha valakit jobbnak ítéltünk a haladóban, de kiderül, hogy gyengébb, akkor fordítva. Egyszer volt erre példa” (gimnázium, főváros)

„– És milyen szinten kezdődik az előkészítő a nyelvoktatás?

– Hát, amikor elindítottuk, akkor azt gondoltuk, hogy ez attól fog függeni, hogy milyen szinten jelentkeznek. A jelentkezőket felmértük, és úgy ítéltük meg, hogy egy haladó csoport már indítható az addigi számadataink alapján, így ez most haladó szintről, középhaladó szintről indult és innen is folytatódott. És nagyjából egy egységes színvonalú angolos, illetve németes csoportot sikerült összehozni.” (szakközépiskola, megyeszékhely)

„Mi azt is célul tűztük ki, hogy második idegen nyelvet akkor kapnak, ha meg tudják csinálni az érettségit, méghozzá az emelt szintűt, ami ennek az egésznek a célja. És most vagyunk ott, hogy még a 11-esek is azt mondják, hogy még nem tudnak erre elmenni.” (gimnázium, Budapest)

Akadnak azonban olyan iskolák is – főleg a magasabb presztízsű, szerkezetváltó gimnáziumok –, ahol már a nyelvi előkészítő is két idegen nyelvet tanítanak.

„Egyrészt mi úgy kezdtük el a programot, hogy 9. évfolyamon már rögtön a második nyelvet kezdik tanulni. Választható a francia, olasz, spanyol és latin egyike heti 3–3 órában. A kollegák pontosan érzik a gyerekek leterheltségét, ami az első nyelvnél éri őket. Sajnos latint elenyészően választanak. Pedig számos pályán, például jogi pályán is lehetne használni. Vagy orvosként, történésként. A piaci törvények inkább a spanyolt meg a franciát helyezik előtérbe. A második idegen nyelvet tanító tanárok érzik a jó felkészültséget a gyerekeken. A magasabb óraszámiban a nyelvtanulás technikáját megtanulják.” (gimnázium, főváros)

Az oktatási tárca nem szabályozta a nyelvi előkészítő évfolyamok működését, csak ajánlásokat fogalmazott meg. Ilyen ajánlás volt az is, hogy legalább két nyelvet tanítsanak az iskolák. Ez azonban csak elképzelés maradt, csupán az iskolák hat százalékában tanítanak egy csoportban két idegen nyelvet. A tanulók nyelvi fejlődését felmérő vizsgá-

lat szerint (Nikolov és Ottó, 2006) semmilyen negatív hatása nincs a két nyelv tanításának, azok a tanulók sem teljesítenek rosszabbul, akik egyszerre két nyelvet is tanulnak. Mivel az iskolák felében egyébként is csoportbontással két idegen nyelvet tanítanak, így mind a személyi, mind a tárgyi feltételek is rendelkezésre állnának a két idegen nyelv oktatásához. A többnyelvűség egyelőre csak úgy tapasztalható, hogy több csoportnak tanítanak több nyelvet. Az iskolák 47 százalékában egy nyelvet tanítanak, 48 százalékukban kettőt, míg a többi iskolában még több nyelvet. Az egy nyelvet tanítók a pénz- és a tanárihiányra hivatkoznak, de leginkább arra, hogy a szakközépiskolákban csak egy nyelvet taníthatnak, pontosabban csak egy nyelv a kötelező.

A nyelvek között – ahogyan azt az interjúrészetek is mutatták – az angol az uralkodó nyelv, az iskolák 98 százalékában tanítják. A német nyelvet az iskolák háromnegyedében oktatják. Emellett a többi nyelv aránya eltörpül, a francia (8 százalék), az olasz (6 százalék) és a spanyol (3,8 százalék) nyelv oktatása mérhető még. Egyéb nyelveket (például latint) az iskolák két százalékában tanítanak.

A különböző nyelvek oktatása területi sajátosságokat is mutat. Dunántúlon, különösen Nyugat-Dunántúlon gyakrabban tanítanak németet, mint az Alföldön, míg a fővárosban választják a németet a legritkábban. Ugyanakkor – a korábbi évek adataihoz képest – az angoloktatás Nyugat-Dunántúlon is túlsúlyba került.

A nyelvi előkészítő képzés célja, hogy a tanuló a képzés végén emelt szintű nyelvi érettségit tegyen. Ha kezdő szintről indul a nyelvvoktatás, akkor nem biztos, hogy mindenki tudja ezt a követelményt teljesíteni. Ezért aztán az iskolák többségében haladó szintről kezdik a képzést. A nyelvi képzésben külön felvételit is alkalmaznak az iskolák. Ez általában egy szintfelmérő írásbeli vizsga. A vizsga célja az, hogy közel hasonló tudású tanulókat válogathasson össze az iskola, hiszen egy homogénebb csoporttal könnyebben birkóznak meg a nyelvtanárok.

Feltételezéseinket az adatok is alátámasztják. Az iskolák egynegyedében indul csak kezdő szintről az oktatás. Az intézmények 29 százalékában csak haladó szintről, az iskolák felében mindkét szintről indul az előkészítő év.

Képzési profil szerint a gimnáziumi képzésben a kezdő szintű oktatáshoz képest kétszer többen vannak azok az iskolák, amelyek csak haladó szintről oktatnak, míg a szakközépiskolákban hasonló az aránya mindkét szintnek, sőt a kezdő szintű oktatásé csekély mértékben még magasabb is, mint a haladóé. Ugyanakkor a szakközépiskolákban is differenciálnak: az iskolák felében mindkét szintről indítanak képzést.

5. táblázat. Milyen szintről kezdődik a képzés? (%)

Képzési program	Csak kezdő	Csak haladó	Mindkettő	Esetszám
Gimnázium	18,7	36,0	45,3	75
Szakközépiskola	25,6	23,3	51,1	90
N, %	22,4	29,1	48,5	165

Forrás: NYEK, Igazgatói kérdőív, 2007.

Az iskola szolgáltatásai még tovább színezik a képet. A szerkezetváltó gimnáziumokban és a speciális nyelvi képzést is folytató iskolákban a legalacsonyabb, a négyosztályos gimnáziumokban és az elit szakközépiskolákban közel hasonló, de már az átlagot meghaladó az alapszinten kezdő csoportok aránya, míg az ipari szakközépiskolákban a nyelvi előkészítő évfolyam közel egyharmada indul kezdő szintről. Felvételi nélkül tehát csak az alacsonyabb presztízsű szakközépiskolák nyelvi osztályaiba juthatnak be a tanulók.

Ez a szelekció a felvettek általános iskolai tanulmányi átlagában is megnyilvánul. Míg a csak kezdő szinten tanító iskolákban 3,8 az átlagos általános iskolai teljesítmény, addig a csak haladó szinten oktató intézményekben magasabb a tanulók teljesítménye (átlagosan 4,0).

6. táblázat. Kezdő szintű képzés aránya az iskola szolgáltatásai szerint

Típus	Csak kezdő szint	Esetszám
6 vagy 8 osztályos gimnázium	15,8	52
Nyelvi képzés (tagozat, vagy két tanítási nyelvű)	18,4	49
Hagyományos gimnázium	25,0	12
Elit szakmákat tanító szakközépiskola	23,1	26
Nem elit szakmákat oktató szakközépiskola	32,0	25
N	20,7	164

Forrás: NYEK, Igazgatói kérdőív, 2007.

Kutatásunknak nem volt célja a tanulók nyelvtudásának felmérése. Egy korábbi vizsgálat során, 2004–2005-ben az OKM 64 iskolában végzett ilyen irányú felmérést (Nikolov és Ottó, 2006). A kétlépcsős elemzés felmérte a belépő és egy év után a kilépő tanulók nyelvtudását. Az eredmények azt mutatják, hogy a nyelvi teljesítmények valóban nagy előrelépést mutatnak, de igencsak széles skálán szóródnak. A legjobb eredményt a haladó szintről indulók érték el, ezen belül is a gimnáziumi képzés eredményesebb volt, mint a szakközépiskolai, melynek fő okát a kutatók abban látják, hogy a szakközépiskolai képzésben heterogénebb a belépő tanulók tudásszintje.

Nemcsak a tanított nyelvek számában, hanem az óraszámok tekintetében sem igazodnak az iskolák az oktatási tárca ajánlásaihoz. Az OKM heti 11-12 nyelvi órát ajánl. A nyelvi programot indító iskolákban átlagosan heti 13 nyelvi órája van a diákoknak és átlagosan öt informatikaórája. Az iskolák egyharmadában még ezt az átlagot is meghaladja a nyelvi órák száma: olyan iskola is akad, ahol heti 20 nyelvi órájuk van a diákoknak egy nyelvből. A tanulók nyelvi teljesítményét vizsgáló kutatás szerint (Nikolov és Ottó, 2006) a magasabb óraszámú tanulók teljesítménye jobb ugyan, de a különbség alig érzékelhető. Ami pedig a csoportlétszámokat illeti, a kutatók azt is megállapítják, hogy a magas csoportlétszám negatívan hat a tanulók teljesítményére.

Ugyanakkor a csoportlétszámok kedvezőbbek az OKM ajánlásánál. Átlagosan 15-16 fő körül alakulnak, míg a tárca maximum 18 fős csoportokat ajánl. Az iskoláknak mindössze egytizedében tapasztalunk ennél magasabb létszámokat.

Az iskolavezetőktől arról is érdeklődtünk, hogy mennyire elégedettek a nyelvi előkészítő programmal. Az igazgatók több mint fele (54 százalék) teljesen elégedett a nyelvi programban használt módszerekkel. Az elégedetlenek leginkább az anyanyelvi környezetet hiányolják. Emellett az igazgatók egyharmada véli úgy, hogy sikeresebbek lehetnének, ha több pénzforrás állna rendelkezésükre, de még ennél is többen vannak azok (41 százalék), akik szerint a tanárok jobb felkészültségére lenne szükség.

Az elégedetlenek az iskolák jellemzői alapján homogén csoportot alkotnak, csupán az anyanyelvi környezet hiánya az, amely különbséget mutat az egyes iskolák között. Leginkább a gimnáziumi képzésben tanítók hiányolják az oktatásból az anyanyelvi környezetet, és azokban az iskolákban a legelégedettebbek, ahol anyanyelvi tanár is tanít.

Az iskolavezetők a nyelvi előkészítő képzésben tanulók teljesítményével is elégedettek. Az adatok alátámasztják az igazgatók véleményét. A nyelvi előkészítő évfolyam tanulóinak tanulmányi átlaga ugyan csekély mértékben, de jobb, mint az iskola többi osztályáé.

7. táblázat. Tanulmányi átlag évfolyamonként

Évfolyam	Iskola egésze	NYEK	Esetszám
9. évfolyam	3,5	3,8	142
10. évfolyam	3,5	3,7	144
11. évfolyam	3,6	3,7	139
12. évfolyam	3,7		139

Forrás: NYEK, Igazgatói kérdőív, 2007.

Képzési profil és az iskola szolgáltatásai szerint azt tapasztaljuk, a gimnáziumokban jóval magasabbak a tanulmányi eredmények, mint a szakközépiskolákban. A szerkezetváltó gimnáziumok átlagai a legjobbak, a hagyományos gimnáziumoké messze elmarad ettől, és inkább a szakközépiskolai átlagokhoz közelít. Szakmák szerint is jelentősek a különbségek, hiszen az elit szakmákat oktató iskolák átlagai meghaladják az alacsonyabb presztízsűekét. Az iskola más osztályaihoz képest a nyelvi előkészítő évfolyamon tanulók átlagai jobbak. Iskolán belül a szakközépiskolákban nagyobb a különbség a különböző osztályok között, a nyelvi osztályok sokkal jobban teljesítenek, mint a többi, így az elit szakközépiskolák diákjainak teljesítménye már ugyanolyan, mint a négyosztályos gimnáziumoké.

8. táblázat. Tanulmányi átlagok 9. évfolyamon az iskola szolgáltatásai szerint

<i>Tipus</i>	<i>Iskola egésze</i>	<i>NYEK</i>	<i>Esetszám</i>
<i>6 vagy 8 osztályos gimnázium</i>	4,0	4,2	43
Nyelvi képzés (tagozat vagy két tanítási nyelvű)	3,5	3,8	39
Hagyományos gimnázium	3,6	3,8	9
Elit szakmákat tanító szakközépiskola	3,4	3,8	22
Nem elit szakmákat oktató szakközépiskola	3,2	3,5	19
Átlag	3,6	3,9	132

Forrás: NYEK, Igazgatói kérdőív, 2007.

A nyelvi előkészítő évfolyamon többféle szintről is kezdenek a tanulók a nyelvtanulást. Mint korábban láthattuk, az iskolák töredéke oktat csak kezdő szintről. Tehát nemcsak abban van alapvető különbség, hogy szakközépiskolai vagy gimnáziumi képzésben működik az előkészítő, hanem abban is, hogy kezdő vagy haladó szintről indul-e. A haladó szinten tanulók tanulmányi átlaga magasabb, mint a kezdőké.

9. táblázat. Tanulmányi átlag a belépők nyelvtudásának szintje szerint

<i>Évfolyam</i>	<i>Kezdő</i>	<i>Haladó</i>	<i>Esetszám</i>
9. évfolyam	3,8	3,9	146
10. évfolyam	3,6	3,9	89

Forrás: NYEK, Igazgatói kérdőív, 2007.

A tanulmányi átlagok az iskola megítélése alapján is különböznek. Ahol az igazgatók szerint a környéken a legjobb iskolának számítanak, ott átlagosan magasabbak a tanulmányi átlagok.

10. táblázat. Tanulmányi átlag az iskola presztízse szerint

<i>Az iskolák presztízse</i>	<i>Iskola egésze</i>	<i>NYEK</i>	<i>Esetszám</i>
	9. évfolyam	9. évfolyam	
A környéken a legjobbnak számít	3,8	4,0	68
Közepes minőségű	3,3	3,7	63
Átlag	3,6	3,8	132

Forrás: NYEK, Igazgatói kérdőív, 2007.

Az igazgatók szerint a nyelvi képzés bevezetése sok változást hozott iskolájuk életébe. Az iskolavezetők a legfőbb változást a nyelvoktatás színvonalának javulásában látják (75 százalék). Az igazgatók több mint fele (54 százalék) véli úgy, hogy több lett a jelentkező, és csaknem ugyanannyian gondolják azt, hogy jobb lett a tanulók felkészültsége (43 százalék). Egytizedük szerint a tanulók szociális összetétele is javult. Szintén a vezetők egytizede véli úgy, hogy jobb lett az iskola finanszírozása is.

A nyelvi előkészítő bevezetésével tapasztalt változások az iskola jellemzői alapján különböznek. Képzési programok szerint a gimnáziumok könnyelhetik el a pozitív változásokat, hiszen ott növekedett leginkább a jelentkezők száma (az iskolák kétharmadában), illetve ott érzékelik leginkább a jobb eredményeket is az igazgatók.

Az intézményvezetők nyelvi programmal kapcsolatos elégedettségét az is jelzi, hogy az iskolák több mint egyharmadában semmilyen probléma nem merült fel a képzés indításakor. Ott, ahol mégis nehézségbe ütköztek, az első helyen a szervezési problémákat említik (41 százalék). Emellett sok iskolában módszertani problémák (28 százalék) is akadtak a képzés bevezetésekor. Az iskolák egyötödében tanteremhiánnyal is számolni kellett. A jelentkezők, a tanárok és a pénz hiánya alig egy tucat iskolában jelentett nehézséget.

Az intézményvezetőket arról is megkérdeztük, hogyan képzelik el a nyelvi előkészítő évfolyamok jövőjét. Egynegyedük gondolja úgy, hogy minden tanulóra ki kellene tervezni a nyelvi előkészítőt, míg ugyanennyien vannak azok is, akik szerint nem szabad növelni a tanulólétszámot. Az igazgatók nagyobbik fele (40 százalék) képviseli azt a kompromisszumos megoldást, hogy növelni kellene a tanulólétszámot, de nem olyan módon, hogy minden tanulót bevonunk a képzésbe.

A továbbfejlesztéssel kapcsolatos igazgatói véleményeket leginkább az befolyásolja, hogy milyen előnyöket látnak a nyelvi programban. Azok a vezetők szeretnék leginkább kiterjeszteni a programot, akik szerint tanulói esélyei nagymértékben növekednek a nyelvi előkészítő révén.

A programvezetőkkel készült interjúk még részletesebb képet adnak az iskolák álláspontjáról. Sok iskola gondolkodik a nyelvi előkészítő képzés bővítésén, mivel nemcsak a tanulólétszámát tudja így növelni, hanem a tanulói összetételé is megváltoztatja. Hiszen a NYEK-es tanulók jobb eredményekkel rendelkeznek, mint az iskolai átlag, ami húzóerőt ad az iskolának és a tanároknak is. Ez a jellegzetesség főként a korábban közepes presztízzsel bíró gimnáziumoknál figyelhető meg.

„Folyamatos információáramlás van. Az egyik igazgatóhelyettes a nyelvi és humán területekért felel, vele napi kapcsolatban van az ember. Nyilván ő is referál az igazgatónőnek, vele is beszélgetünk sokat, értekezleten is felmerül, az osztályfők is elmondják a tapasztalataikat, a kollégák is elmondják. És akkor nyilván megfogalmazódik egy gondolat. Például az, hogy legyen mind a két félé angolos, ez az igazgatónő gondolata volt, egyrészt a növekvő igények, másrészt mi jeleztük neki taval a felvételin, hogy sok gyereket nem tudunk jó pontokkal, jó szívvel ajánlani felvételre, mert nem fér bele a 16-ba. De lehet, hogy 32-be már befért volna, és az fáj nekünk, hogy ezek jó tanuló gyerekek, és azt mondták, hogy vagy NYEK, vagy semmi. És emiatt esetleg az iskola elveszített jól tanuló gyerekeket. Mivel ezeket a gyerekeket az általános tanulmányi eredményeik miatt szívesen vettük volna az iskolában, de a 16-ba nem fértek bele, esetleg elmentek egy másik NYEK-be, és – a mi szakmai érvünk az volt, hogy ezt láttuk a felvételin –, és esetleg a 32-belefért volna, és ott jól tanulna. Azt látjuk, hogy a NYEK-es osztályok emelik az iskola színvonalát, mind kulturáltságban, mind tanulásmódszertanban (tanmódszertan órájuk is volt), mind hozzáállásban, motivációban. Az egész iskolában ők nemcsak a 0-dik évben, hanem később is egy ilyen nagyon aktív, nagyon jó közösség, iskolai-tanulmányi életen kívül is versenynyertesek, és minden olyan megmozdulásunkon, ahol nyerni lehet, ott ők elől vannak, tehát ezt vettük észre.” (gimnázium, Budapest)

„Azt hiszem, szerencsénk van. Nagyon jó osztályaink jöttek össze, most már a harmadik ilyen osztályunk, ami nyelvi előkészítő osztály. Egyrészt azt hiszem, hogy az újdonság ereje miatt olyan gyerekek jönnek, akik akarnak nyelvet tanulni, ez fontos, és nem biztos, hogy a legszorgalmasabbak, de nagyon mozgékony és kreatív gyerekek. És ez a kreativitásuk, mivel az első évben viszonylag jól kihozható, mert főleg nyelvet tanulnak, nem oszlik meg még annyira a figyelmük, mindegyik osztályunk a 3 közül a jó közösségi jellemzőkkel rendelkező osztályok közé tartozik, meg a tanulmányi eredményük is négy egész körül van. Tehát eddig így jött össze.

– Összehasonlítva az iskola többi osztályával, jobb ez a tanulmányi átlag?

– Az iskola átlagához képest jobb, ugyanis az iskola tanulmányi átlaga az olyan három egész nyolc és kilenc körüli, és az ő átlaguk pedig 4 körüli. Tehát olyan 0,15-os eltérés a javukra van.” (szakközépiskola, megyeszékhely)

Akadnak azonban olyan iskolák is – főként az alacsonyabb presztízsű szakközépiskolák –, ahol a nyelvi program kiterjesztésének akadályai vannak. Így az iskola hagyományos képzésében jellemző magas lemorzsolódás (bukás) miatt az iskolának biztosítania kell az átjárhatóságot, így hagyományos osztályokat is kell indítania.

„Annak idején úgy kaptuk meg az engedélyt, hogy évenként egy osztállyal emelhető. Most már 3-at kéne, hogy tudjunk indítani, csak volt egy kis problémám, hogy nem lehet egyik pillanatról a másikra úgy átváltani, hogy csak szinte nyelvi előkészítőt szeretnék indítani. Kár lenne titkolni, de én csak ilyet szeretnék. De ezt nem lehet megcsinálni, mert egy hagyományosnak mindig kell lennie a lemorzsolódással számolva. Mert nem küldhetem el azt a gyereket, aki nem sikeres a hagyományos képzésben, és egy évben volt ilyen helyzet, akkor azt mondtam, hogy egy ilyen osztálynak mindig kell lennie. Ezért nem tudok minden évben újat indítani.” (szakközépiskola, Budapest)

A nyelvi előkészítő program bevezetésekor az a szándék is felmerült, hogy a programot kiterjesszék a középfokú oktatás egészére. Ezzel kapcsolatban azonban az igazgatók szkeptikus véleményeket fogalmaztak meg.

„A törvényalkotók is ez irányba tettek elmozdulást, hogy kötelező lesz, igaz, hogy egy olyan településen, ahol több iskola van, ott csak egyben. Még most beiskolázok, de a jövőt illetően komoly aggályaim vannak. Nehezen tudom összeegyeztetni a lelkiismeretemmel, hogy míg egy általános tantervű gimnáziumba 4,4-gyel el kell utasítanom a gyereket, addig ide meg felveszem a 3,5-tel. Azok a gyerekek, akik idevalók lennének, nem kerülnek be, akik meg nem idevalók, azok meg igen. Tehát nekem megfordult a fejében, hogy megszüntetem a NYEK-et. Hát ez a fenntartónak a véleményével ellentétben volt, illetve a nyelvszakos kollégák is szeretnék, ha megmaradna. Főleg most, hogy emelkedik a kötelező óraszám.” (gimnázium, város)

„Kezdeményezésnek jó. Tudom azt is, hogy föl akarják fejleszteni több iskolával, de egyvalamiről megfeledeztek, és ezt én szeretném azoknak tulajdonképpen üzeni is, akik ezzel foglalkoznak. Hogy több gyerek nem születik, több gyerek nem lesz 14 éves, mint amennyi van, és ebből a kevés gyerekből nem fognak több nulladik évfolyamot indítani. Tehát ezt egy elhibázott lépésnek érzem, hogy nulladik évfolyamokat akarnak indítani akkor, amikor kevesebb gyerek van. Nem megy. Tudom, hogy ebben az volt a szándék, hogy egy évvel megnöveljük a középiskolás éveket, ezzel a foglalkoztatásnak a helyzete javul, mert ugye az egy osztállyal több, de nem lesz annyi gyerek. Illetve annyira gyenge gyerekek kerülnek be a nulladik évfolyamra, hogy nem fogja azokat az eredményeket hozni, mint amit elvártak, vagy elvárnak.” (szakközépiskola, megyeszékhely)

„– Önök továbbra is szeretnék részt venni ebben a programban?

– Igen, továbbra is szeretnék egy osztállyal, véletlenül sem akarjuk ezt növelni. Egy osztály az éppen elég, sőt félek attól, hogy a még tovább csökkenő gyereklétszámmal a most jelenleg fennálló 4 osztályunkat be tudjuk-e tölteni. Én már félek tőle, hogy nem lehet betölteni, és a csökkenő gyereklétszámhoz még hozzájön egy olyan dolog is, hogy a környező városok is ott tartják a gyerekeiket. Csökken a kollégisták száma, csökken a bejárók száma. Tehát háromszoros csökkenés éri a középiskolákat.” (szakközépiskola, megyeszékhely)

Összegzés

A nyelvi előkészítő évfolyam bevezetésének célja az volt, hogy a tanulók intenzív nyelvi képzésben részesüljenek. A képzést beindító intézmények vizsgálata azt mutatja, hogy a nyelvi előkészítő képzést bevezető iskolák körében igen magas a hat- és nyolc osztályos gimnáziumok aránya, és a gimnáziumok közül is többen vezették be a képzést, mint a szakközépiskolák között. A szakközépiskolák közül inkább a magasabb presztízsűek kapcsolódtak be a nyelvi előkészítő képzésbe. Ezt bizonyítja a szakközépiskolákban tanított szakma is, amely az országos adatokkal összehasonlítva azt mutatja, hogy a nyelvi előkészítő évfolyamot indító iskolákban sokkal magasabb a fehérgalléros szakmákban tanulók aránya, mint az országos arány.

A program igazi nyertesei a gimnáziumok és az elit szakmákat tanító szakközépiskolák. A gimnáziumokban a program hatására növekedett az iskolába jelentkezők száma, nemcsak a nyelvi előkészítő évfolyamra, hanem az iskola többi képzési programjára is.

Az iskolák stabilizálni, sőt növelni tudták a gyereklétszámot. Ez önmagában is nagyon fontos dolog, a demográfiai hullámvölgy és az ehhez kapcsolódó iskolaátszervezések és -bezárások miatt. Emellett azonban a jelentkezők összetételében is pozitív változásokat könyvelhetnek el az iskolák, hiszen javult a tanulók felkészültsége, ennek hatására pedig növekedett az iskola presztízse. Az iskolák számára további pozitív változás a jobb finanszírozási helyzet, illetve a tanárok felkészültségének és motivációjának növekedése, amely nemcsak a nyelvi évfolyamon, hanem az iskola egészében érezteti hatását, így a nyelvi képzés innovációja az iskola többi osztályában is megjelenik.

Az alacsonyabb presztízszű szakmákban képző szakközépiskolák nem profitálhattak ennyit a programból. Náluk nem lehet megfigyelni a jelentkezők számának növekedését, és az összetételük sem változott kedvezően. Ugyan ők is profitálhattak a magasabb normatívából és a pedagógus-továbbképzésekből, viszont az itt tanító pedagógusoknak inkább kihívás, mintsem sikerélmény az oktatás. Ezek az iskolák további támogatásra szorulnak, mivel az itt tanítók jellemzően kevésbé képzetek, és további módszertani segítséget igényelnek. A megfelelő személyi feltételek és oktatási segédeszközök (tanterv, tanmenet, tankönyvek) híján lehetséges, hogy éppen az itt tanuló diákok nem fogják tudni teljesíteni a nyelvi előkészítő követelményét, az emelt szintű érettségi vizsgát.

Az iskolák többsége – saját érdekeit szem előtt tartva –, ha volt rá lehetősége, szelekció révén, a könnyebben tanítható diákokat választotta ki: haladó szintről kezdték meg a képzést, és csupán egy idegen nyelv intenzív oktatását vállalták fel, így biztosítva, hogy tanulói mindenképpen eljuthassanak a nyelvvizsgáig, nyelvi érettségiig. Miközben – ahogyan azt a tanulmány elején olvashattuk – Európában általánossá vált, hogy a középiskolások két idegen nyelvet tanulnak, a nyelvi előkészítő évfolyamokon csak a legmagasabb presztízszű gimnáziumok vállalkoztak erre. Ennél is figyelemre méltóbb az a tény, hogy a nyelvi előkészítő képzést folytató szakközépiskolákban az egyéves intenzív képzés után a tanuló már nem tanul második nyelvet, hiszen ez nem kötelező az iskolák számára. A szakképző intézmények nyelvi képzésének siralmas állapotát jelzi egy 2008-as felmérés is (Nikolov, Ottó és Öveges, 2008), amely arra világított rá, hogy a szakközépiskolásoknak mindössze egytizede tanul két idegen nyelvet, és számos olyan szakiskolás van, aki egyetlen idegen nyelvet sem tanul. Ezek az adatok azt jelzik, hogy az európai statisztikában hazánk továbbra is a mezőny végén kullog majd, hiszen újratermelődik a nyelvet nem beszélők vagy csak egy nyelvet ismerők aránya.

Jegyzet

(1) Nemzetiségi, két tanítási nyelvű és nyelvi előkészítő évfolyam kiegészítő normatívája 2007-ben 71 500 Ft tanulónként.

(2) A kutatás mintaválasztásánál figyelembe vettük az iskolák régiók és településtípusok, illetve képzési programok szerinti megoszlásait.

(3) Összesen 1947 tanulói kérdőív készült el, ebből 993 nyelvi előkészítőn és 954 nem nyelvi előkészítőn tanuló töltötte ki kérdőívünket.

Irodalom

Balázs Éva (2007): Stratégiától a kistérségi együttműködésekig. In *Fókuszban a nyelvtanulás*. Oktatás-kutató és Fejlesztő Intézet, Budapest.

Eurostat (2009): *European Day of Languages 2009*. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-24092009-AP/EN/3-24092009-AP-EN.PDF

Imre Anna (2007): Nyelvtanítás, nyelvtanulás, nyelvtudás a középfokú oktatásban. In *Fókuszban a nyelvtanulás*. Oktatás-kutató és Fejlesztő Intézet, Budapest.

Jelentés a magyar közoktatásról 2003. (2003) Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Liskó Ilona (2003): *A pedagógus-továbbképzés rendszere*. Kézirat. Felsőoktatási Kutatóintézet, Budapest.

Neuwirth Gábor (2006): *A középiskolai munka néhány mutatója 2006*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest.

Nikolov Marianne (2007): A magyarországi nyelvtanítás-fejlesztési politika. Nyelvtanításunk a nemzet-

közi trendek tükrében. In *Fókuszban a nyelvtanulás*. Oktatókutatató és Fejlesztő Intézet, Budapest.
Nikolov Marianne – Ottó István (2006): A nyelvi előkészítő évfolyam. *Iskolakultúra*, 5. 49–67.
Nikolov Marianne – Ottó István – Öveges Enikő (2008): Az idegennyelv-tanulás és a tanítás helyzete és fejlesztési lehetőségei a szakképző intézményekben. Budapest.

Öveges Enikő (2006): A nyelvi előkészítő évfolyam szerepe az esélyteremtésben. Előadás az OKM 2006. október 14-i konferencián.
Vágó Irén (2003): Az oktatás tartalma. In *Jelentés a közoktatásról 2003*. OKI, Budapest.

A Gondolat Kiadó könyveiből